

УДК 94: 33:297(09):291.5:316.422”312”

DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9321.31.2025.348183>

Н. О. ПРОРОЧЕНКО

кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри корейської і японської філології
Київський національний лінгвістичний університет (Україна, Київ)
e-mail: nataliia.prorochenko@knl.u.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9503-1197>

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТА РЕЛІГІЙНО-ЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ ІСЛАМСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ В СУЧАСНІЙ СВІТОВІЙ СИСТЕМІ

Анотація

Метою статті є комплексний аналіз історії розвитку ісламських фінансових інститутів у межах світової системи як прикладу успішної адаптації специфічних соціокультурних феноменів до глобальних умов сучасності. **Методологія** дослідження спирається на системний підхід, що дає можливість об'єднати різноманітні факти і тенденції у комплексну картину еволюції ісламських фінансових інститутів і визначити ефективність їхнього функціонування в рамках глобальної економіки. Використовувались інформаційний, цивілізаційний, проблемно-хронологічний, структурно-функціональний підходи і метод порівняльного аналізу. **Наукова новизна** визначається аналізом природи сучасних ісламських фінансових інститутів та процесу їх перетворення на глобальну систему в контексті досвіду міжцивілізаційної взаємодії. **Результати дослідження.** Доведено, що зі зростанням мусульманського населення в світі зростає попит на ісламські фінансові послуги, які відображають культурні та релігійні переконання віруючих. Визначено, що в основі ісламської фінансової моделі лежать морально-етичні принципи, які обумовлюють виконання ними широкого спектру соціальних функцій, що у поєднанні з продемонстрованою стійкістю до криз дозволило їм перетворитися на глобальну систему, здатну запропонувати альтернативу традиційним фінансовим моделям. Огляд досліджень ісламських фінансових інституцій показав, що вони перетворилися на повноцінну глобальну систему, здатну запропонувати альтернативу традиційним фінансовим моделям, особливо в контексті етичного інвестування, соціальної справедливості, розподілу ризиків та соціальної відповідальності. Позитивна динаміка розвитку і поширення ісламських фінансових інструментів є прикладом успішної адаптації специфічних традиційних норм ісламської цивілізації до сучасних глобальних умов. Важливим вважаємо також зворотний рух, що спостерігається зараз – прилучення до ісламського економічного продукту носіїв інших цивілізаційних традицій.

Ключові слова: мусульмани, ісламські фінансові інститути, шаріат, міжцивілізаційна взаємодія.

HISTORY OF DEVELOPMENT AND RELIGIOUS AND ETHICAL FOUNDATIONS OF ISLAMIC FINANCIAL INSTITUTIONS IN THE MODERN GLOBAL SYSTEM

Abstract

The purpose of this article is to provide a comprehensive analysis of the history of Islamic financial institutions within the global system as an example of the successful adaptation of specific sociocultural phenomena to the global conditions of the modern world. **The methodology** is based on a systems approach, which allows for the integration of various facts and trends into a holistic picture of the evolution of Islamic financial institutions and the assessment of their effectiveness within the global

economy. The study employs informational, civilizational, problem-chronological, structural-functional approaches, as well as the method of comparative analysis. **The scientific novelty** lies in the analysis of the nature of modern Islamic financial institutions and the process of their transformation into a global system in the context of inter-civilizational interaction. **Research results.** The study demonstrates that with the growth of the global Muslim population—both within and beyond the traditional regions of Islamic influence—there is an increasing demand for Islamic financial services that reflect the cultural and religious beliefs of adherents. It is established that the Islamic financial model is grounded in moral and ethical principles, which define its broad spectrum of social functions, such as the development of socially significant projects, the reduction of social inequality, and the promotion of public welfare. Combined with its demonstrated resilience to crises, these features have enabled Islamic finance to evolve into a global system capable of offering an alternative to conventional financial models. A review of studies on Islamic financial institutions has shown that they have evolved into a fully-fledged global system capable of offering an alternative to traditional financial models, particularly in the context of ethical investing, social justice, risk sharing, and social responsibility. The positive dynamics of the development and spread of Islamic financial instruments is an example of the successful adaptation of specific traditional norms of Islamic civilization to modern global conditions. We also consider the reverse movement currently being observed to be important – the adoption of Islamic economic products by representatives of other civilizational traditions.

Keywords: Muslims, Islamic financial institutions, Sharia, inter-civilizational interaction.

Вступ. В умовах зростання турбулентності світових процесів актуальним залишається пошук моделей, як здатні забезпечити суспільний розвиток, оптимістичну перспективу і захист культурної парадигми соціуму. Попри високий ступінь глобалізації, сучасна людська спільнота зберігає цивілізаційну різноманітність, що є одним із найважливіших її надбань. Зокрема, ізраїльський соціолог Ш. Ейзенштадт розглядає сучасний світ як сукупність множини культурних програм сучасності, яким відповідають власні інституціональні моделі і у яких важливою складовою залишається релігійний фактор (Eisenstadt, 2002).

Однією з пасіонарних цивілізацій сучасності є ісламська. На 2020 р. чисельність мусульман досягла 2 млрд, що становить 25,6% усіх людей світу. Кількість мусульман продовжує зростати найвищими у світі темпами завдяки демографічним факторам, а їхній середній вік на 5 років нижче, ніж середній вік немусульман (24 проти 33). Послідовники ісламу становлять більшість населення у 53 країнах. Найбільша кількість мусульман проживає в Азійсько-Тихоокеанському регіоні – 1,2 млрд, домінують вони в регіоні Близького Сходу та Північної Африки – 414 млн, у країнах Субсахарської Африки до цієї конфесії належать 369 млн. Мусульманське населення в Європі та Північній Америці значно менше, але у період 2010 – 2020 рр. зафіксовано, що темпи його зростання у цих регіонах набагато вище, ніж немусульманського населення (Hackett, 2025).

Зазначимо, що у мусульманських країнах іслам залишається універсальною мовою дискусії, незалежно від місцевої специфіки і рівня розвитку суспільства. Релігійні приписи виступають регулятором значної частки суспільних процесів, продовжують активно впливати на менталітет мусульман, їхнє ставлення до життя, до інших народів і до сучасних проблем розвитку. Це проявляється і в успішному розвитку протягом останніх 50 років ісламських фінансових інститутів (банки, проєктне фінансування, ісламське управління активами, лізингові, страхові компанії, ринок капіталів), які можуть слугувати прикладом пристосування ісламської цивілізаційної моделі до сучасного світу. Зважаючи на зростання сектору ісламських фінансових послуг у світі, наявність мусульманської громади в Україні, потенційний інтерес до України з боку мусульманських держав, вважаємо, дослідження цього питання актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостям розвитку і функціонування ісламської моделі фінансової системи в сучасному світі присвячені

числені розвідки науковців. Перед усім виділимо мусульманських авторів, які зосереджують увагу на досягненнях ісламських фінансових інститутів з наголосом на їх соціально-економічних і етичних функціях, на важливості державної підтримки, що знайшло відображення у роботах А. Аслама, М. Марфуа, Й. Рахмаваті, С. Фатонаха (2023), Ф. Лона (2016). Погляд на ісламські фінансові інститути як культуру міститься у праці М. Усмані (1998), де автор на реальних прикладах діяльності ісламського банкінгу пояснює основні інструменти ісламського фінансування. Інтеграція ісламських фінансових інститутів в західні економічні системи, труднощі узгодження відповідних інструментів аналізуються у працях Р. Вілсона (2007), М. Мугала (2024), С. Малхотри (2024). Дана проблематика викликає стабільний інтерес і в українському науковому середовищі, головню в царині аналізу механізмів і ефективності функціонування ісламських фінансових інститутів, а також перспектив їх поширення в Україні (Чугаєв & Чередниченко, 2011; Мозговий, Юркевич & Субочев, 2017, 2022; Катрич, 2024; Заруцька, 2018). Визначенню впливу ісламських фінансів на соціально-економічний розвиток окремих країн і регіонів присвячена ґрунтовна розвідка В. З. Запухляка і А. Р. Заставного (2024).

Природнім чином дослідження розвитку ісламських фінансових інститутів привертає перед усім увагу економістів. Водночас, вважаємо що ця тематика є цікавою для аналізу ісламських фінансових інститутів і як соціокультурного феномену, як прикладу пристосування традиційних релігійно-етичних норм до сучасної (європейської за своїм походженням) архітектури світової економіки.

Метою статті є комплексний аналіз історії розвитку ісламських фінансових інститутів у межах світової системи як прикладу успішної адаптації специфічних соціокультурних феноменів до глобальних умов сучасності

Ми ставимо перед собою **завдання** проаналізувати процес формування сучасної структури ісламських фінансових інститутів, чинники, які вплинули на цей процес та релігійно-етичні норми, які визначають специфіку цих механізмів і їхню привабливість для сучасних послідовників ісламу і немусульман.

Методи та методологія проведеного дослідження спираються на системний підхід, що дає можливість об'єднати різноманітні факти і тенденції у комплексну картину еволюції ісламських фінансових інститутів і визначити ефективність їхнього функціонування в рамках глобальної економіки. Використовувались інформаційний, цивілізаційний, проблемно-хронологічний, структурно-функціональний підходи і метод порівняльного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна світова ісламська економічна інфраструктура налічує понад 1980 ісламських фінансових установ, які працюють у понад 90 країнах, включаючи не тільки держави регіонів традиційного поширення ісламу, а й Європи і Північної Америки ("Global Islamic finance assets", 2025). Протягом останніх десятиліть ісламські фінансово-економічні інститути стали важливою частиною міжнародної фінансової системи та одним із її найшвидше зростаючих компонентів. Сьогодні ця галузь оцінюється у 4,9 трл дол. ("State of the Global Islamic Economy report", 2025). Найбільшими учасниками ісламського фінансового ландшафту є ісламські банки, які володіють активами на суму 2,7 трл дол., тобто 70% від загальної суми (Malhotra, 2024). Дослідження "Стан світової ісламської економіки 2024–2025 рр." прогнозує, що до 2028 р. загальна сума активів, що відповідають законам шаріату, досягне 7,5 трл дол. ("State of the Global Islamic Economy report", 2025). У звіті зазначається, що у 2023 р. мусульмани витратили 2,4 трл дол. на халяльні (дозволені ісламом – авт.) продукти харчування, фармацевтичні препарати, косметику, скромний одяг, подорожі та медіа. Це на 5,5% більше, ніж

у попередньому році. Сукупний розмір світової халяльної економіки досяг 7,3 трл дол. Очолює рейтинг світової ісламської економіки 11-й рік поспіль Малайзія, за нею йдуть Саудівська Аравія, Індонезія, ОАЕ та Бахрейн. Інвестиції в компанії, що функціонують відповідно засадам ісламської економіки, у 2023–2024 фінансовому році. досягли 5,8 млрд дол. за 225 угодами ("State of the Global Islamic Economy report", 2025).

Такі економічні показники, природно привертають увагу і економістів і соціологів і істориків. Адже ще на середину ХХ ст. ісламські економічні інститути практично не існували. Природа таких інститутів спирається на принципи ісламського права (шаріата), які формувалися і різною мірою застосовувалися на протязі всієї 14-сторічної історії існування ісламської цивілізації. Причина полягає у тому, що іслам як релігія представляє собою цілісну систему світогляду і поведінки, яка містить не тільки релігійно-філософські та моральні принципи, але й приписи політичного і соціально-економічного характеру. Це дало можливість ісламським інтелектуалам об'єднати шаріатські приписи і практики соціально-економічного змісту у досить струнку концепцію ісламської економіки. Вона почала активно обговорюватися у наукових колах ісламських університетів, перед усім, Пакистану, Єгипту та Саудівської Аравії у 1960-ті роки. Потужним стимулом для розробки ісламських економічних теорій стало прагнення мусульманських країн покласти край своєму існуванню як відсталій периферії світового господарства, наміри захистити національні економіки від негативних зовнішніх впливів. Цей процес активізувався у 1970-ті роки, що стало наслідком політичних змін в мусульманських країнах, зокрема, ісламської революції в Ірані (1979 р.), яка призвела до встановлення в країні клерикального режиму на чолі з релігійною особою – Верховним духовним лідером (з 1989 р. Алі Хаменеї). Нова влада розпочала системну трансформацію суспільно-політичного устрою і економіки відповідно до норм шаріату. Значний вплив на практичну реалізацію ідей ісламської економіки мала світова енергетична криза (1973 р.), коли, в результаті різкого зростання цін на енергоносії, нафтовидобувні ісламські країни отримали суттєві фінансові вливання. Ці ресурси створили реальну можливість розпочати реалізацію планів міждержавного співробітництва мусульманських країн на принципах концепції ісламської економіки. У 1976 р. відбувся Перший всесвітній конгрес з питань ісламської економіки (м. Мекка), а Ліга ісламського світу (неурядова організація мусульманських богословів – авт.) прийняла рішення про включення вивчення "доктрини ісламської економіки" до навчальних програм всіх мусульманських університетів.

Особливістю ісламської економіки є обов'язкова наявність моральної мотивації економічної поведінки. Так само і результати економічної діяльності оцінюються не тільки в кількісних показниках, але й з позиції відповідності певним моральним засадам. А саме, принципам соціального партнерства, задоволення потреб людини, уникання нанесення шкоди та невинуватого ризику. Існує переконання, що одне з найважливіших питань, яке мусульманам поставлять перед Судним днем, стосується способів набуття багатства та його подальшого витрачання. Дотримання "халяльних" способів є необхідною умовою як для заробітку, так і для витрат.

Іслам розглядає будь-які економічні дії з точки зору їхньої користі для суспільства. Особиста користь є другорядним питанням. Метою господарської діяльності мусульманина проголошується піклування про всіх членів громади. Водночас, за шаріатом, кожен мусульманин повинен набувати матеріального добробуту, достатнього для забезпечення себе і близьких. Іслам освячує прагнення людини до матеріального статку, але закликає особу уникати крайнощів: і марнотратства,

і скупості. Богоугодним вважається не аскетизм, а такий рівень достатку, який забезпечує людині можливість розкрити свої здібності і задовольнити бажання.

Мусульманські економісти зазвичай використовують поняття “ефективності капіталу”, а не “вартості грошей”, яке фігурує в європейській економічній теорії. Оскільки в ісламській економічній моделі використовується принцип фінансування за рахунок власних коштів, вони, як правило,кладаються у сектори економіки, які найбільш позитивно оцінюються ринком. Ісламська фінансова система інвестує у реальне виробництво, що захищає її від фінансових криз та дефолтів, забезпечує стабільність господарських процесів.

Перший ісламський банк (установа називалася ощадною касою) був створений у Єгипті у 1963 р. у м. Міт-Гамре за ініціативою доктора Ахмада Алі-Нагтара для залучення коштів сільського населення до інвестування виробничої діяльності. Установа функціонувала відповідно принципам шаріату, не стягуючи позиковий відсоток і розподіляючи прибуток між вкладниками. Проєкт виявився успішним, хоча у 1968 р. уряд призупинив діяльність банку, вірогідно через політичну чутливість до релігійно забарвленої діяльності.

Починаючи з середини 1970-х рр. процес утворення ісламських банків отримав державну і суспільну підтримку. Створюються банки в Єгипті, Йорданії, Бахреїні, Судані, Кувейті, Тунісі, Малайзії, Мавританії. Активізувалися у цей час і міждержавні зусилля щодо розбудови ісламської фінансово-економічної інфраструктури. У 1970-х рр. за рішенням Організації ісламська конференція (з 2011 р. – Організація ісламського співробітництва) були утворені Ісламський банк розвитку, Центр статистичних і соціальних досліджень, Ісламська торговельно-промислова палата, Інститут з питань взаємного страхування, Ісламський фонд розвитку та ін. Провідною кредитною установою серед них є Ісламський банк розвитку, який функціонує з 1975 р. Тоді ж було засновано перший приватний ісламський банк “Дубаї Ісламік Банк”. У 1980-ті роки починають створюватися ісламські інвестиційні товариства. Найактивніше цей процес відбувався в Єгипті: на 1987 р. тут існувало близько 180 таких товариств, а сумарний капітал коливався у межах 10-14 млрд. дол. що на той час було абсолютно безпрецедентним обсягом ощадних депозитів (“Islamic Capital Investment Companies”). Такий значний приплив коштів обумовлювався тим, що їх масово використовували єгиптяни, які працювали в арабських країнах-експортерах нафти.

На початок XXI ст. ісламські фінансово-економічні структури – інвестиційні фонди, страхові компанії, банки, біржі ісламських цінних паперів – перетворились на впливовий сектор господарського життя мусульманських країн і стали частиною світової економіки. Адже вони здобули надійну репутацію та можливості залучати великі ресурси вільного капіталу з мусульманських країн.

На теперішній час банківська система повністю регулюється ісламськими нормами в Ірані (з 1983 р.) та Судані (з 1984 р.). Пакистан планує повністю перейти на ісламську банківську модель у 2027 р. (State Bank of Pakistan, 2023, р. 23). Загалом 80% ісламських фінансових активів залишаються зосередженими на п’яти ринках: Ірану, Саудівської Аравії, Малайзії, ОАЕ та Кувейту (“Global Islamic finance assets”, 2025). Проте, ісламська банківська система продовжує зростати. На початок 2024 р. 100 провідних ісламських банків з 25 країн разом мали активи на суму 1,47 трлн дол., чисте фінансування на суму 941 млрд дол., депозити клієнтів на суму 1,04 трлн дол. та чистий прибуток на суму 23,2 млрд дол. у 2023 фінансовому році. Серед них 49 банків з Азії, 38 з Близького Сходу, 9 з Європи та 4 з Африки. Найбільшим ісламським банком у світі залишається Al Rajhi Bank, що базується в Саудівській Аравії (“Largest Islamic banks”, 2024).

Найкращою ісламською фінансовою установою світу за версією Global Finance за 2024 р. є Kuwait Finance House (KFH) – другий за величиною ісламський банк у світі. Група KFH працює в кількох регіонах світу та налічує 628 банківських відділень, 2223 банкоматів і 17 865 співробітників (Запихляк & Заставний, 2024, с. 68). Ісламські фінансові установи діють також у Європі, США та Австралії. Адже сьогодні в європейських країнах проживає 45,5 млн. мусульман, а у Північній Америці – 5,9 млн. (Hackett, 2025).

Перший ісламський банк у Європі – Islamic Banking System (пізніше перейменований у Islamic Finance House) був заснований у 1978 р. в Люксембурзі. Пізніше у Женеві було створено ісламську міжнародну фінансову групу Dar al-Mal al-Islami. Насьогодні найбільшим ісламським фінансовим центром у Західній Європі є Велика Британія. У 2004 р. тут було відкрито перший у цій країні повністю ісламський банк. Згодом у західному світі Лондон зарекомендував себе як центр фінансування, що відповідає нормам шаріату. Сьогодні понад 20 банків у Великій Британії пропонують ісламські послуги, і п'ять з цих банків повністю відповідають нормам шаріату, включаючи Al Rayan Bank, який наразі надає ісламські фінансові продукти понад 85 000 клієнтів ("Islamic finance", 2025), тут зосереджено близько 85 % активів європейського Ісламського банкінгу ("UK Islamic finance market", 2024). Інші європейські країни також досягли значних успіхів у цій галузі. Наприклад, Люксембург став першою країною єврозони, яка випустила суверенний сукук (ісламські облигації), і зараз має близько 30 фондів, що відповідають нормам шаріату ("Islamic finance", 2025). У Сполучених Штатах перший інвестиційний ісламський фонд був створений у 1986 р. Сьогодні в країні діють близько 43 установ, які надають послуги відповідно норм шаріату (Mughal, 2024). В результаті чого США стали помітним учасником сектору ісламських фінансів. Наразі перешкодою подальшого розвитку є відсутність спеціальної регуляторної бази для ісламських фінансів на фоні збереження прогнозованого зростання цього ринку.

Перетворення ісламських фінансових інститутів на помітний сектор світової економіки стало поштовхом для створення навчальних і дослідницьких організацій. В якості ілюстрації звернімо увагу, зокрема на такі установи. У 1977 р. в Саудівській Аравії було засновано перший Науково-дослідний центр з ісламської економіки, де почали здійснювати прикладні дослідження в цій галузі з метою поглиблення теорії та практики її застосування в реальному світі. У 2011 р. Центр набув статусу Інституту ісламської економіки в структурі Університету короля Абдулазіза. Його головною метою проголошено "участь у встановленні глобальної економічної думки та системи, яка досягає добробуту та соціальної справедливості для людства" (Islamic Economics Institute). Інститут продовжує активну діяльність у науковій сфері, публікує дослідження, проводить семінари й виконує освітні програми для студентів та фахівців у галузі ісламської економіки та фінансів. Географія таких закладів продовжує розширюватись. У 2005 р. в Куала-Лумпурі (Малайзія) був утворений Міжнародний центр освіти з ісламських фінансів. Він представляє собою державний міжнародний університет, що надає післядипломну освіту у сфері ісламських фінансів, проводить дослідження і консалтинг. Досить рано звернули увагу на цю сферу і в Європі. У 1991 р. в Лондоні Муаззамом Алі – заступником голови згадуваної вище Dar al-Mal al-Islami – був створений Інститут ісламського банкінгу та страхування. Інститут функціонує і сьогодні та зосереджує свою діяльність на освіті, проведенні тренінгів, он-лайн курсів, конференцій, має свій друкований орган – журнал New Horizon, публікує наукову літературу з ісламських фінансів. Інститут став першою організацією такого типу на Заході. Проте, зараз кількість

освітніх і наукових установ, які пов'язані з ісламськими фінансами зростає. Зокрема у Великій Британії функціонують Центри ісламської економіки/фінансів при Бізнес школах Даремського університету, Університетах Редінга і Болтона. Крім того, існує спеціалізований орган з подолання бідності – Ісламський фонд солідарності з розвитку. Ці структури об'єднують 57 країн-членів. З моменту заснування банк профінансував 12 тис. проєктів на загальну суму 182 млрд дол. ("IsDB President Dr. Al Jasser's Address", 2024). Варто згадати також Бухгалтерську та аудиторську організацію Ісламських фінансових інститутів, яка була заснована у 1990 р. в Алжирі (zareєстрована у Бахрейні у 1991 р.). Вона спеціалізується на розробці і впровадженні стандартів бухгалтерського обліку, аудиту і шариатських норм у ісламських фінансових установах, а також проводить навчання і семінари. З 2002 р. існує Рада Ісламських фінансових послуг, яка спеціалізується на розробці стандартів регулювання і нагляду у сфері ісламських фінансових послуг, а також проводить навчання і здійснює технічну допомогу установам ісламської фінансової індустрії. У 2006 р. розпочав свою роботу Всесвітній ісламський економічний форум, який представляє собою глобальний бізнес-форум, що об'єднує бізнесменів, урядовців, вчених і сприяє розвитку економічних зв'язків між мусульманським і немусульманським світом, організовує форуми, круглі столи, ініціює окремі проєкти. Важливим завданням цих і інших установ залишається формування таких механізмів, які б відповідали вимогам шариату й зберігали конкурентоздатність ісламських фінансових інститутів. Наприклад, показники Ісламського банку розвитку у 2024 р. продемонстрували зростання чистого прибутку на 22,5% порівняно з 2023 р. (Islamic Development Bank, 2024). Аналогічну динаміку демонструють і установи окремих держав. Так, за показником чистого прибутку ісламських банківських установ перше місце у 2024 р. посів Meezan Bank (Пакистан). За 2024 р. банк збільшив чистий прибуток на 20%, порівняно з 2023 р. ("Top 10 most profitable banks", 2024). За словами генерального директора Group Islamic Banking Хуррама Хілала "ісламські фінанси вступають в нову еру, яка визначається масштабом, стійкістю та стратегічною інтеграцією. Прогнозоване збільшення активів на 36 відсотків відображає міцні фундаментальні показники сектору та глобальний апетит до етичних та інклюзивних фінансів" ("Global Islamic finance", 2025).

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Ісламська модель економіки затверджує принцип поєднання матеріальної вигоди та духовних цінностей. Тому звернення до основних норм і принципів ісламської економічної теорії є важливим досвідом для формування такої моделі економічного розвитку, яка забезпечує суспільний добробут. Зі зростанням мусульманського населення в світі в цілому і поза межами регіонів традиційного поширення ісламу зокрема, збільшується попит на ісламські фінансові послуги, які відображають культурні та релігійні переконання віруючих. Водночас знання і використання ісламських фінансових інструментів надає можливість для покращення фінансових відносин з мусульманським світом, особливо з країнами Перської затоки і Південно-Східної Азії, де ісламський банкінг контролює значну частину ринку.

Огляд досліджень сучасних ісламських фінансових інституцій показує, що вони перетворилися на повноцінну глобальну систему, здатну запропонувати альтернативу традиційним фінансовим моделям, особливо в контексті етичного інвестування, соціальної справедливості, розподілу ризиків та соціальної відповідальності. Тому такі інститути приваблюють різноманітну клієнтуру, та ефективно збільшують свою частку ринку в Європі, Азії, Африці та Північній Америці. На нашу думку, позитивна динаміка розвитку і поширення ісламських фінансових інструментів є

прикладом успішної адаптації специфічних традиційних норм ісламської цивілізації до сучасних глобальних умов. Важливим вважаємо також зворотний рух, що спостерігається зараз – прилучення до ісламського економічного продукту носіїв інших цивілізаційних традицій.

Вважаємо, що вивчення конкурентних переваг ісламських фінансових інститутів на глобальному та національному рівнях в контексті осмислення досвіду міжцивілізаційної взаємодії потребує подальших досліджень.

Конфлікт інтересів

Автор не має потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Не використовувався.

ЛІТЕРАТУРА

- Запухляк В.З., & Заставний, А. Р. (2024). Ісламські фінанси в глобальній економіці: соціально-економічна роль. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 4(168), 65–72.
<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2024-4-10>
- Заруцька, О. А. (2018). Ісламська економіка в Україні: перспективи та умови реалізації. *Софія. Гуманітарно-релігійнознавчий вісник*, 2(11), 8–12.
- Катрич, О. (2024). Гармонізація східної філософії фінансів в архітектоніці світової фінансової системи. *Економіка та суспільство*, 63.
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-70>
- Мозговий, О. М., Субочев, О. В., & Юркевич, О. М. (2017). Сучасний стан індустрії ісламських фінансів: статистика якісного розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*, 7, 5–10.
http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2017/4.pdf
- Мозговий, О. М., Юркевич, О. М., & Субочев, О. В. (2022). Модель банківської діяльності в доктрині ісламських фінансів. *Міжнародна економічна політика*, 2(37).
<https://doi.org/10.33111/iep.2022.37.05>
- Чугаєв, О. А., & Чередниченко, А. В. (2011). Ісламський банкінг та його фінансові інструменти в контексті концепції потенційної моделі фінансової системи. *Економічний часопис–XXI*, 3–4, 13–16.
<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/613155>
- Aslamah, A. N., Marfuah, M., Rachmawati, Y., & Fathonah, S. (2023). *Systematic literature review of the role of Islamic financial institutions towards the growth of Islamic public finance*. Proceedings of the 5th International Conference on Islamic Public Finance and Accounting (ICIPFA). Retrieved from
<https://proceedings.uinsaizu.ac.id/index.php/icip/article/view/303>
- Eisenstadt, S. N. (2002). *Multiple modernities*. New York: Routledge.
- Global Islamic finance assets to surpass \$7.5 trillion by 2028. (2025, May). Retrieved from
<https://www.gulfbase.com/news/global-islamic-finance-assets-to-surpass-7-5-trillion-by-2028/208029>

- Hackett, Conrad. (2025). Islam was the world's fastest-growing religion from 2010 to 2020. *Pew Research Center*.
doi: [10.58094/yy8g-2490](https://doi.org/10.58094/yy8g-2490)
- IsDB President Dr. Al Jasser's Address on the Occasion of the 50th Anniversary (2024, April 29) Retrieved from
<https://www.isdb.org/news/isdb-president-dr-al-jassers-address-on-the-occasion-of-the-50th-anniversary>
- Islamic Development Bank. (2024). *Annual Report 2024: Diversifying economies, enriching lives* (Digest and full report). Retrieved from
<https://2024.ar.isdb.org/en/>
- Islamic Capital Investment Companies. *Appendix 2*. Georgetown University. Retrieved from
<https://faculty.georgetown.edu/imo3/epe/append2.htm>
- Islamic finance: A growing force in global economy. (2025, February 10). *Pakistan & Gulf Economist*. Retrieved from
<https://www.pakistangulfeconomist.com/2025/02/10/islamic-finance-a-growing-force-in-global-economy/>
- Islamic Economics Institute. Who are we? *King Abdulaziz University*. Retrieved from
<https://iei.kau.edu.sa/Pages-E-WhoWeAre.aspx>
- Largest Islamic banks. (2024). *TAB Insights* Retrieved from
<https://reports.tabinsights.com/ab100/largest-islamic-banks>
- Lone, F. A. (2016). *Islamic banks and financial institutions: A study of their objectives and achievements*. Palgrave Macmillan.
<https://doi.org/10.1057/9781137515667>
- Malhotra, S. (2024, November 2). Islamic finance and fintech in USA's financial landscape. *Modern Diplomacy*. Retrieved from
<https://moderndiplomacy.eu/2024/11/02/islamic-finance-and-fintech-in-usas-financial-landscape/>
- Mughal, M. Z. (2024, October 1). The development of Islamic finance in the USA: A journey of growth and opportunity. *Financial IT*. Retrieved from
<https://financialit.net/blog/islamicfinance-usa/development-islamic-finance-usa-journey-growth-and-opportunity>
- Top 10 most profitable banks in Pakistan for 2024 revealed. (2024, March 6). *Pak Banker*. Retrieved from
<https://pakbanker.com/top-10-most-profitable-banks-in-pakistan-for-2024-revealed/>
- State Bank of Pakistan. (2023). *SPB Strategic plan 2023-2028. SPB Vision-2028*. Retrieved from
<https://www.sbp.org.pk/spd/Strategic.pdf>
- State of the Global Islamic Economy report 2024/25 released [Press release]. (2025, July 21). *Zawya*. Retrieved from
<https://www.zawya.com/en/press-release/research-and-studies/state-of-the-global-islamic-economy-report-2024-25-released-bo1pzhzt>
- Usmani, M. T. (1998). *An introduction to Islamic finance*. Idaratul Ma'arif.
- UK Islamic finance market – Growth, trends, COVID-19 impact, and forecasts (2024–2029). (2024). *Mordor Intelligence*. Retrieved from
<https://www.mordorintelligence.com/industry-reports/uk-islamic-finance-market>
- Wilson, R. (2007). Islamic finance in Europe: Towards a plural financial system. In C. M. Henry & R. Wilson (Eds.), *The politics of Islamic finance* (pp. 235–254). Brill.
<https://doi.org/10.1163/ej.9789004156032.i-368.57>

REFERENCES

- Zapukhliak V.Z., & Zastavnyj, A. R. (2024). Islams'ki finansy v hlobal'nij ekonomitsi: sotsial'no-ekonomichna rol'. *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, 4(168), 65–72.
<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2024-4-10>
- Zaruts'ka, O. A. (2018). Islams'ka ekonomika v Ukraini: perspektyvy ta umovy realizatsii. Sofia. *Humanitarno-relihiieznachnyj visnyk*, 2(11), 8–12.
- Katrych, O. (2024). Harmonizatsiia skhidnoi filosofii finansiv v arkhitektonytsi svitovoi finansovoi systemy. *Ekonomika ta suspil'stvo*, 63.
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-70>
- Mozghovyy, O. M., Subochev, O. V., & Yurkevych, O. M. (2017). Suchasnyj stan industrii islams'kykh finansiv: statystyka iakisnoho rozvytku. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 7, 5–10.
http://vvv.investplan.tsom.ua/pdf/7_2017/4.pdf
- Mozghovyy, O. M., Yurkevych, O. M., & Subochev, O. V. (2022). Model' bankivs'koi diial'nosti v doktryni islams'kykh finansiv. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, 2(37).
<https://doi.org/10.33111/iep.2022.37.05>
- Chuhaiev, O. A., & Cherednychenko, A. V. (2011). Islams'kyj bankinh ta joho finansovi instrumenty v konteksti kontseptsii potentsijnoi modeli finansovoi systemy. *Ekonomichnyj chasopys–KhKhI*, 3–4, 13–16.
<https://journals.indekhtsopernitsus.tsom/api/file/viewByFileId/613155>
- Aslamah, A. N., Marfuah, M., Rachmawati, Y., & Fathonah, S. (2023). *Systematic literature review of the role of Islamic financial institutions towards the growth of Islamic public finance*. Proceedings of the 5th International Conference on Islamic Public Finance and Accounting (ICIPFA). Retrieved from
<https://proceedings.uinsaizu.ac.id/index.php/icip/article/view/303>
- Eisenstadt, S. N. (2002). *Multiple modernities*. New York: Routledge.
- Global Islamic finance assets to surpass \$7.5 trillion by 2028. (2025, May). Retrieved from
<https://www.gulfbase.com/news/global-islamic-finance-assets-to-surpass-7-5-trillion-by-2028/208029>
- Hackett, Conrad. (2025). Islam was the world's fastest-growing religion from 2010 to 2020. *Pew Research Center*
doi: [10.58094/yy8g-2490](https://doi.org/10.58094/yy8g-2490).
- IsDB President Dr. Al Jasser's Address on the Occasion of the 50th Anniversary (2024, April 29) Retrieved from
<https://www.isdb.org/news/isdb-president-dr-al-jassers-address-on-the-occasion-of-the-50th-anniversary>
- Islamic Development Bank. (2024). *Annual Report 2024: Diversifying economies, enriching lives* (Digest and full report). Retrieved from
<https://2024.ar.isdb.org/en/>
- Islamic Capital Investment Companies. Appendix 2. Georgetown University. Retrieved from
<https://faculty.georgetown.edu/imo3/epe/append2.htm>
- Islamic finance: A growing force in global economy. (2025, February 10). *Pakistan & Gulf Economist*. Retrieved from
<https://www.pakistangulfeconomist.com/2025/02/10/islamic-finance-a-growing-force-in-global-economy/>

- Islamic Economics Institute. Who are we? *King Abdulaziz University*. Retrieved from <https://iei.kau.edu.sa/Pages-E-WhoWeAre.aspx>
- Largest Islamic banks. (2024). *TAB Insights* Retrieved from <https://reports.tabinsights.com/ab100/largest-islamic-banks>
- Lone, F. A. (2016). *Islamic banks and financial institutions: A study of their objectives and achievements*. Palgrave Macmillan.
<https://doi.org/10.1057/9781137515667>
- Malhotra, S. (2024, November 2). Islamic finance and fintech in USA's financial landscape. *Modern Diplomacy*. Retrieved from <https://moderndiplomacy.eu/2024/11/02/islamic-finance-and-fintech-in-usas-financial-landscape/>
- Mughal, M. Z. (2024, October 1). The development of Islamic finance in the USA: A journey of growth and opportunity. *Financial IT*. Retrieved from <https://financialit.net/blog/islamicfinance-usa/development-islamic-finance-usa-journey-growth-and-opportunity>
- Top 10 most profitable banks in Pakistan for 2024 revealed. (2024, March 6). Pak Banker. Retrieved from <https://pakbanker.com/top-10-most-profitable-banks-in-pakistan-for-2024-revealed/>
- State Bank of Pakistan. (2023). *SPB Strategic plan 2023-2028. SPB Vision-2028*. Retrieved from <https://www.sbp.org.pk/spd/Strategic.pdf>
- State of the Global Islamic Economy report 2024/25 released [Press release]. (2025, July 21). *Zawya*. Retrieved from <https://www.zawya.com/en/press-release/research-and-studies/state-of-the-global-islamic-economy-report-2024-25-released-bo1pzhzt>
- Usmani, M. T. (1998). *An introduction to Islamic finance*. Idaratul Ma'arif.
- UK Islamic finance market – Growth, trends, COVID-19 impact, and forecasts (2024–2029). (2024). *Mordor Intelligence*. Retrieved from <https://www.mordorintelligence.com/industry-reports/uk-islamic-finance-market>
- Wilson, R. (2007). Islamic finance in Europe: Towards a plural financial system. In C. M. Henry & R. Wilson (Eds.), *The politics of Islamic finance* (pp. 235–254). Brill.
<https://doi.org/10.1163/ej.9789004156032.i-368.57>

Дата надходження до редакції 02.09.2025 р.
Ухвалено до друку 16.09.2025 р.

CC Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)